

COMUNICAREA ȘI DIMENSIUNEA SA EZOTERICĂ

Vasile MARIN

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”

Abstract: The former part of the paper presents a series of general considerations regarding communication. The paper focuses on a specific characteristic of communication, i.e. esotericism. The latter part of the paper deals with ritualistic communication, as the proper domain of esoteric communication and masonic communication as form of ritualistic communication, respectively.

Cuvinte cheie: comunicare, ezoterism, forme de comunicare, rit, comunicare masonică.

1. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND COMUNICAREA

Apariția și dezvoltarea civilizației umane a fost și este marcată de o multitudine de fenomene ce țin, în mod evident, de specificul existenței omului ca specie aparte a regnului animal, dar și de particularitățile cadrului social pe care acesta l-a construit de-a lungul evoluției sale. Unul dintre fenomenele care au catalizat procesul deprinderii omului din rândul animalelor, așezându-l deasupra acestora, și proiectându-l într-un cadru de evoluție nou, cel social, a fost comunicarea. Din această perspectivă comunicarea reprezintă simultan cauză și efect al conviețuirii sociale a omului, fiind, de altfel, destul de dificil de departajat care din ele a avut rolul predominant în procesul evoluției comunităților umane. Indiferent, însă, de opțiune, un lucru rămâne cert, și anume că procesul comunicării a avut un rol important în socializarea individului uman precum și în evoluția societății în ansamblul său.

Paradoxal, și în zilele noastre, nivelul de importanță al comunicării în existența umană nu a scăzut ci, dimpotrivă, s-a amplificat, cu atât mai mult cu cât omul modern trece printr-un continuu, amplu și complex proces de transformare.

Proliferarea sistemelor tehnice de comunicații și a mass media, dezvoltarea fără precedent a informaticii au condus la amplificarea procesului de comunicare într-o proporție

nebănuită, atât ca dinamică cât și ca dimensiuni.

Progresul relativ lent, dar ireversibil al fenomenului globalizării, care va conduce la schimbarea statutului individului uman de la cel de cetățean al unui stat la cel de cetățean al planetei Pământ sau chiar mai mult, oferă argumentul și, totodată, suportul redimensionării formei și conținutului comunicării. Astfel, se poate vorbi în zilele noastre și, desigur, în viitor despre un „*homo comunicabilis*”, adică despre un om care nu poate exista, nu se poate manifesta în afara sferei comunicării. De altfel, sunt specialiștii care includ nevoia de comunicare a omului în rândul trebuințelor de bază ale individului uman. Ce poate reprezenta mai mult pentru acest proces decât posibilitatea de a oferi o dimensiune cu totul nouă unei ființe ce s-a rupt de lumea animală, de a o transforma, fără un proiect anume, în una dintre cele mai perfecte forme de existență a lumii vii din univers și de a deveni un atribut inseparabil al acestuia.

Etimologic, cuvântul „*comunicare*” provine de la verbul latin „*comunico*” ce înseamnă „*a face ceva în comun (dând), a împărtăși*”. Din aceasta derivă și substantivul feminin „*comunicatio*” care se traduce prin „*comunicare, împărtășire*”. Termenul se regăsește în principalele limbi europene de circulație internațională în forme asemănătoare celei din limba română, exprimând același lucru. Astfel, în limba engleză, întâlnim verbul „*to communicate*”, care înseamnă „*a comu-*

nica” și substantivul „*the communication*” echivalent la noi cu „*comunicare*”. În limba franceză există verbul „*communiquer*” și substantivul „*communication*”. Italiană ne oferă „*comunicare*” ca verb și „*comunicazione*” ca substantiv, iar spaniola verbul „*comunicar*” și substantivul „*comunicación*” cu aceleași înțelesuri ca cele anterioare. Sensul cuvintelor menționate evidențiază caracterul dihotomic al conținutului lor, anume „*cel de relație dintre oameni*” și „*cel de transfer a ceva între aceștia*”. Prin urmare, comunicarea relaționează dar și perfecționează prin transferul menționat anterior. Este, deci, evidentă intenția proiectivă a conținutului comunicării, oferind alternative procesului interacțiunii umane. De-a lungul timpului, fenomenul comunicării a suportat permanent amprenta evoluției sociale a omului, după cum la rândul său, comunicarea „*a acționat*” într-un mod continuu și complex asupra acestuia, potrivit cerințelor evoluției și necesităților sale, creându-se astfel determinări și interacțiuni între ființă și fenomen, care se manifestă după o configurație spiroidală. Cu alte cuvinte, evoluția omului a impus perfecționarea procesului, iar perfecționarea acestuia din urmă a presupus dezvoltarea celui dintâi.

Prin urmare, pornim de la strigătele guturale și gestică, specifice primatelor, respectiv hominizilor, după o îndelungată evoluție, comunicarea a căpătat conținutul divers și complex al zilelor noastre, iar fără ea nu putem concepe existența societății umane. Având în vedere aceste aspecte putem aprecia că, prin excelență, comunicarea aparține socialului, fiind pe lângă un fenomen al existenței cotidiene și unul al cunoașterii, la baza studiului ei concurând o serie de științe cum sunt: filosofia, pedagogia, logica, psihologia, sociologia, teoria generală a conducerii, teoria informației, filologia, semantica, semioica, lingvistica, etc.

Desigur, nu se poate omite faptul că studiul comunicării ca proces se realizează de un domeniu științific, teoria generală a comunicării. La aceasta se adaugă domeniile de studiu ce abordează interacțiunea comunicării cu diversele subsisteme ale socialului, cum sunt economicul, politicul, spiritualul, educaționalul ș.a., care se definesc ca ramuri ale

comunicării fiind fundamentate pe limbaje, interacțiuni, simboluri specifice. Pornind de la aprecierea lui Platon, care spunea, la timpul său, că oratoria reprezintă arta conducerii sufletești prin cuvânt, apreciem că nu greșim dacă spunem despre comunicare că este o „*modalitate a conducerii sufletești*” a omului prin metode și procedee specifice, urmărind o finalitate predeterminată. Se mai poate spune despre comunicare că reprezintă domeniul interrelaționării umane, ce are ca obiectiv de bază transmiterea informațiilor între oameni în scopul influențării comportamentului și atitudinilor acestora, a asigurării coeziunii respectiv unității de acțiune a structurilor, iar, în final, a progresului social.

Problematika delimitării teoretice a unui domeniu de activitate științifică ori umană, fie că este proces, fie că este acțiune se caracterizează printr-o muncă de concepție deosebit de complexă și extrem de dificilă. În acest context se încadrează și comunicarea.

Astfel, definirea ei se poate aborda din diverse unghiuri: ca punct de vedere al unor specialiști, ca domeniu epistemologic, ca proces sau ca acțiune tipic umană ș.a. Astfel, potrivit opiniei psihologilor, comunicarea trebuie abordată ca percepție [1]. Ea implică transmiterea, dar mai ales recepția, intenționată sau nu, a unor informații destinate să lămurească sau să influențeze un individ sau un grup de indivizi cu privire la o situație, un fenomen sau o persoană etc. Simultan cu transmiterea informației se produce o acțiune asupra subiectului receptor și un efect retroactiv (feedback) asupra persoanei ce generează fenomenul transiterii, care și ea, la rândul său, suportă o anumită influență. Din această perspectivă se apreciază că nu toate comunicările au suport rațional și, în același timp, că se percepe mai mult decât se comunică. Sunt teoreticieni ai domeniului care subliniază faptul că esența comunicării este centrată pe limbaj, care este determinat de scopul și conținutul acesteia. Aceștia apreciază că limbajul este singurul tip obiectiv de comunicare, care respectă integral personalitatea celui ce comunică.

Din perspectivă filosofică, domeniul comunicării este cel ce cercetează legile care guvernează raporturile dintre oameni, „*pro-*

blema fundamentală constituind-o cunoașterea celuilalt” [2].

Sociologii consideră comunicarea ca pe un proces de interrelaționare, în cadrul căruia indivizii umani acționează unii asupra altora, urmărind sau nu scopuri predeterminate, cu anumite finalități.

Specialiștii în informații interpretează comunicarea ca pe un proces în cadrul căreia se vehiculează doar informații, atribuind acesteia atribute specifice teoriei informației. Toate aceste aspecte și interpretări ne conduc către concluzia că delimitarea teoretică a comunicării reprezintă, într-adevăr, un proces complex a cărui abordare trebuie făcută etapizat. Astfel, în cadrul acestuia este necesar să se realizeze distincția dintre comunicare ca teorie și comunicarea ca proces ori ca acțiune umană. Când se definește comunicarea, majoritatea specialiștilor se concentrează pe dimensiunea pragmatică a comunicării, limitându-i astfel aria de extindere. Astfel, în *„Dicționarul enciclopedic”*, comunicarea este definită ca un *„mod fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor, realizată prin limbaj articulat sau prin alte coduri, în vederea transmiterii unei informații, a obținerii stabilității sau a unor modificări de comportament individual sau de grup”*.

De asemenea, teoreticianul american Ch.E. Osgood, referindu-se la comunicare, face următoarea apreciere:

„În sensul cel mai general, se vorbește de comunicare de fiecare dată când un sistem, respectiv o sursă, influențează un alt sistem, în speță destinatar, prin mijlocirea unor semnale alternative ce pot fi transmise prin canalul care le leagă” [3].

În aceeași linie se înscriu și aprecierile teoreticienilor americani, Claude Elwood Shannon (1916-1978) și W. Weaver (1894-1978), care, referindu-se la termenul „comunicare”, subliniau următoarele:

„Cuvântul comunicare are un sens foarte larg, el cuprinde toate procedeele prin care un spirit poate afecta un alt spirit. Evident, aceasta include nu numai limbajul scris sau vorbit, ci și muzica, artele vizuale, teatrul, baletul și, în fapt, toate comportamentele umane. În anumite cazuri, este poate de dorit a lărgi și mai mult definiția comunicării pentru

a include toate procedeele prin care un mecanism (spre exemplu, echipamentul automat de reperaj al unui avion și de calcul al traiectoriei acestuia) afectează un alt mecanism (spre exemplu, o rachetă teleghidată în urmărirea acestui avion)” [4].

Norbert Wiener (1894-1964) evidențiază, în opinia sa cu privire la comunicare, o concepție oarecum mecanicistă:

„Când comunic cu o altă persoană, îi transmit un mesaj, iar când această persoană comunică cu mine, ea îmi întoarce un mesaj de aceeași natură, care cuprinde cunoștințele accesibile în primul rând ei, și nu mie”.

Când ne referim la definirea comunicării nu putem omite poziția sociologului american Harold Dwight Lasswell (1902-1978), care fixează principalele coordonate ale acesteia printr-o schemă de efecte, ca răspunsuri la o sumă de întrebări ce formează o pentagramă: *„Cine spune?”, „Ce spune?”, „Pe ce canal?”, „Cui?”, „Cu ce efect?”*.

Din perspectiva structuralistă, comunicarea este văzută ca o relație dintre elementele constitutive ale unui ansamblu care trebuie să evidențieze un înțeles anume. Elementele la care se referă structuraliștii sunt: textul, semnalele și codurile lui, persoanele care interpretează textul, experiența lor socială și culturală, semnalele / codurile pe care acestea le folosesc, conștientizarea sensului real al textului, adică acceptarea unei „realități externe” a acestuia.

În virtutea acestei abordări, lingvistul elvețian Ferdinand de Saussure (1857-1913) conferă o importanță determinantă, elementelor ce alcătuiesc un text, cum sunt: semnele, codurile, limbajul. Scriitorul francez, Roland Barthes (1915-1980) se concentrează pe interacțiunea text-cultură, lucru ilustrat îndeosebi de lucrarea *„Le plaisir du text”* (1973). Filosofii Charles Sanders Peirce (1839-1914), respectiv C. Ogden și I. Richards Larousse evidențiază mai mult rolul acestei „realități externe” pe care o definesc „obiect” sau „referent”. Abordarea structuralistă a comunicării ne conduce către semiotică, ce are ca obiect de studiu interacțiunea elementelor menționate.

De asemenea, R. Baron definește comunicarea ca fiind *„procesul prin care o parte*

(numită emițător) transmite informații (mesaje) unei alte părți (numită receptor)” [5]. În același sens, S. Hybles și R. Weaver apreciază comunicarea ca fiind „un proces în care oamenii împărtășesc informații, idei și sentimente” [6], iar J. De Vito că aceasta „se referă la acțiunea, cu una sau mai multe persoane, de trimitere și receptare a unor mesaje care pot fi deformat de zgomote, are loc într-un context, presupune anumite efecte și furnizează oportunități de feed-back” [7].

Tot legat de definirea conținutului conceptului, nu putem omite aspectele evidențiate de dicționarele explicative ale unor limbi de largă circulație internațională. Astfel, dintre sensurile verbului „to communicate”, explicitate în lucrarea „Webster’s Unabridged Dictionary” sunt de evidențiat două care vin în consens cu subiectul celor exprimate în acest context, astfel:

(5) „to give or interchange thoughts, feelings, information, or the like by writing, speaking a.s.o.” („a da ori a schimba reciproc idei, sentimente, informații sau plăcere prin scriere, vorbire ș.a.)”;

(6) „to express thoughts, feelings or informations easily or effectively” [8] („a exprima idei, sentimente sau informații ușor sau eficient)”.

Prima expresie menționată face trimitere la conținutul conceptului, nuanțând aspectele pragmatice ale acestuia, iar cea de-a doua subliniază problematica sintagmei „competență comunicatională”.

Dicționarul enciclopedic „Le petit Larousse en couleur” abordează problematica domeniului comunicării din perspectivă sociologică, evidențiind sensul de relație. Astfel, termenul „communication” (comunicare) este definit ca „action de comuniquer, d’établir une relation avec autre. Être en communication avec qqn” („acțiunea de a comunica, de a stabili o relație cu altul. A fi în comunicare cu cineva”) [9].

Un colectiv de autori, subliniază în „Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale” că: „Există două mari tipuri de definiții ale comunicării. Prima vede comunicarea ca fiind un proces prin care A transmite un mesaj lui B, mesaj care are un efect asupra acestuia. Cea de-a doua vede

comunicarea drept negocierea și schimbul de semnificație, proces în care mesajele, persoanele determinate cultural și realitatea interacționează astfel încât să ajute înțelesul să fie produs, iar înțelegerea să apară” [10].

Scopul primei definiții este acela de a identifica etapele prin care trece comunicarea, astfel încât fiecare dintre ele să poată fi abordată de sine stătător, de a determina actorii procesului și rolul fiecăruia dintre ei precum și de a evidenția efectele acestui proces. Definiția este centrată pe modelul lui Laswell despre care am mai scris anterior. O problemă disputată cu privire la această definiție o reprezintă problema intenției în comunicare. Din această perspectivă, sociologul britanic D.M. MacKay, în lucrarea „Formal analysis of communicative process” (1972) argumentează faptul că un geolog poate extrage multe informații examinând o rocă, dar că roca nu poate comunica deoarece nu are intenția și nici puterea de a alege. Alți autori includ în conținutul comunicării toate mijloacele simbolice prin care o persoană influențează o altă persoană, cum sunt de exemplu sociologii americani K.K. Sereno și C.D. Mortensen, care și-au exprimat această opinie în lucrarea „Foundations of Communication Theory” (1970).

A doua definiție menționată anterior este de tip structuralist, accentuând relația dintre elementele constitutive necesare pentru ca înțelesul să apară. În lucrare se menționează că elementele în cauză se pot încadra în trei mari categorii, astfel:

„(1) textul, semnele și codurile lui;

(2) persoanele care „citesc” textul, experiența socială și culturală care i-a format atât pe ei, cât și semnele / codurile pe care le folosesc;

(3) conștiința unei „realități externe” la care se referă atât textul cât și oamenii. (Prin „realitate externă” înțelegem acel lucru la care se referă un text, altceva decât textul în sine)” [10].

Autorii „conceptelor fundamentale din științele comunicării și studiile culturale” evidențiază și o anumită tipologie a comunicării, în conținutul căreia includ: comunicarea de masă, comunicarea fatică, comunicarea interpersonală și comunicarea nonverbală.

Desigur, lucrurile pot continua pentru că

cercetătorii americani, Frank E.X. Dance și Carl E. Larson, analizând fenomenul comunicării și încercând, în circa 20 de ani de activitate, să colecteze diferite definiții ale comunicării, propuse de diferiți autori, au reușit să catalogheze cele mai reprezentative 126 de formulări. Privitor la conceptul în cauză, definirea acestuia trebuie să aibă multiple direcții de abordare, dintre care pot fi reținute următoarele: comunicarea ca act, comunicarea ca proces, comunicarea ca domeniu teoretic.

Actul comunicării reprezintă suportul construcției procesului de comunicare și constă din intenția finalizată a individului uman de transmitere a unei entități de comunicare (mesaj) cu o anumită încărcătură informațională. Prin urmare, actul comunicării este o variabilă unisens în procesul de comunicare. Abordând definirea comunicării din perspectivă procesuală, lucrurile capătă o altă semnificație. *Astfel, comunicarea reprezintă un proces complex de utilizare de către doi sau mai mulți interlocutori a unui sistem comun de simboluri, semne, semnale și/ori atitudini respectiv comportamente, pentru a realiza schimbul de informații, idei, sentimente sau emoții în scopul influențării reciproce, a cunoașterii, a interrelaționării lor grupale sau microgrupale, ori în vederea îndeplinirii unui obiectiv comun.*

Când ne referim la un sistem comun de simboluri, semne, semnale și / sau atitudini ori comportamente, putem înțelege cuvântul, scris sau vorbit, mimica ori gestica, ținuta ș.a., toate definindu-și căile de transmitere a informațiilor și interacțiunii umane.

Procesul comunicării are o derulare ciclică cu dublu sens ori multisens, fiind constituit dintr-o succesiune de acte comunicaționale elementare. De asemenea, trebuie subliniat faptul că acest proces are și finalități concrete ce se regăsesc în existența cotidiană a oamenilor, prin modificări atitudinale sau comportamentale.

Având în vedere aceste probleme, putem face referirile necesare la teoria comunicării. Foarte puțini sunt cercetătorii care subscriu la ideea că fenomenul comunicării se înscrie într-un domeniu epistemologic. Potrivit „Dicționarului general al limbii române” –

conceptul „știință” este definit ca un „ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu” [11], problemă ce ne trimite spre ideea de a configura definiția comunicării. Pentru a finaliza, însă, un asemenea demers, este necesar să ne oprim asupra unor argumente care să ne ofere reperele construcției teoretice propuse.

Astfel, teoria comunicării se regăsește la intersecția domeniilor de acoperire științifică ale lingvisticii, sociologiei, simbolisticii, semanticii, semioticii, teoriei informației, teoriei culturii, psihologiei ș.a. fără a se identifica, însă, cu fiecare dintre ele. În același timp, teoria comunicării preia elemente de la fiecare domeniu menționat, sintetizându-și concepte, norme, principii specifice, limbajul utilizat în procesul de comunicare, transferă acesteia funcțiile sale, cum sunt: funcția fatică, funcția conativă (regulatorie), emotivă, estetică (poetică), metalingvistică. De asemenea, nu greșim dacă atribuim comunicării principiul cooperării, ca principiu fundamental de funcționare a acesteia, promovat de către filosoful H.P. Grice. Acest principiu fundamental, aflat la baza comunicării poate fi rezumat la următoarele maxime:

- maxima calității, care evidențiază că participanții la comunicare trebuie să spună adevărul și nu lucrurile pe care le consideră false sau pentru care deține insuficiente dovezi că ar fi adevărate;
- maxima cantității, care cere ca participanții la comunicare să informeze exact cât este nevoie și în funcție de scopul acesteia să nu existe nici exces și nici insuficiență informațională;
- maxima relevanței, care subliniază faptul că ceea ce afirmă participanții la comunicare trebuie să fie în acord și să aibă legătură cu scopul acesteia, la momentul respectiv;
- maxima manierei, care solicită ca participanții la comunicare să evite obscuritatea, stilul prolix și ambiguitatea.

De asemenea, se mai poate vorbi și despre principiul sinergiei și cel al consensualității, în sensul că procesul comunicării solicită interacțiune și colaborare. Totodată nu se poate omite principiul etiologic, potrivit căruia comunicarea are ca punct de plecare o cauză, un motiv și cel teleologic, în conformitate cu care orice proces de comunicare are o finalitate, un scop

bine determinat.

În același sens, calitatea comunicării este determinată, printre altele, de nivelul interacțiunii sociale și culturale dintre participanții la proces. Când abordăm problematica interacțiunii sociale în comunicare, ne referim atât la contextul social în care se produce comunicarea, cât și la ceea ce aduc cu ei participanții la proces. Astfel, în această situație se ia în considerare influența unor elemente cum sunt: rol, regulă, putere, conformitate la grup, individualitate, conformitate, motivație, prejudecată, percepție, limbaj, cod, semne, semnale ș.a.

Tot în contextul teoriei comunicării trebuie evidențiată problematica conceptului „*media*”. În sens specific, acesta presupune o anumită dezvoltare tehnologică ce amplifică viteza comunicării. Aprofundând problematica, se apreciază că discursurile, scrierile, gesturile, mimica, îmbrăcămintea, comportamentul pot fi abordate ca niște „*media*” de comunicare. Fiecare „*media*” este capabilă să transmită niște coduri pe unul sau mai multe canale. Teoreticianul american, M. McLuhan, utilizând celebra expresie „*media reprezintă mesajul*” subliniază importanța media în procesul comunicării nu numai în sensul disponibilităților oferite ci și privind fluidizarea acestuia. În delimitarea teoriei comunicării nu pot fi omise modelele comunicării, schemele de organizare și tipologia acesteia. *Având în vedere aceste aspecte și, desigur, altele, putem considera teoria comunicării ca un ansamblu de cunoștințe, ipoteze, argumente, concepte, norme și principii organizate într-un sistem logic, coerent care abordează studiul conținutului și finalității comunicării ca proces psiho-social.*

2. EZOTERISMUL CA TRĂSĂTURĂ SPECIFICĂ A UNOR FORME DE COMUNICARE

Provenit din grecescul „*esoterikos*” tradus ca „interior”, conceptul de „ezoteric” desemnează ceea ce este „secret”, „ascuns”, destinat unui cerc restrâns de inițiați.

Un termen sinonim, ce se utilizează destul de frecvent în limba română este cel de „ocult” care din „*Dicționarul general al limbii*

române” este definit ca „ascuns, tainic, misterios” [11]. Din perspectiva comunicării, cei doi termeni fac trimitere la ceea ce nu se dezvăluie, la ceea ce este ascuns cuiva fie ca urmare, a lipsei intenției a interesului, a necunoașterii sau a neinițierii.

Problema ezoterismului, dincolo de aspectele sale incitante, a constituit una dintre preocupările importante, îndeosebi a unor elite sociale, politice, religioase, economice, științifice, ș.a. care prin preocupările manifestate în domeniu și-au canalizat eforturile către schimbarea sau conservarea unor stări de lucruri. Numai dacă, spre exemplu, ne raportăm la teologia creștină putem observa că transpare din conținutul acesteia, o mare încărcătură ezoterică ce depășește ceea ce aceasta ne dezvăluie în mod explicit. De altfel, la un moment dat Isus le-a spus ucenicilor săi:

„Vouă vă este dat să cunoașteți secretul împărăției lui Dumnezeu; celor de-afară, însă, toate aceste lucruri, le vor fi făcute cunoscute în pilde” (Marcu 4.11.).

Prin urmare, însuși Isus face o anume distincție în privința cunoașterii, între cei inițiați, cei chemați și ceilalți, respectiv necunoscătorii, profanii. Această referire la „secret”, reprezintă o dovadă clară că în afara învățării exterioare, accesibilă tuturor, există și una interioară, ezoterică la care au acces numai cei inițiați. De altfel Isus nu este singurul care face referire la un „secret” al cunoașterii. În culturile antice cunoscute (indiană, sumeriană, persană, egipteană, greacă, evreică), se evidențiază existența unei științe ezoterice, cu secret bine păzit, neînțelese de popor, care se opunea unei științe ezoterice, exterioare, cunoscută de toți. În domeniul ezoterismului se includeau o gamă largă de elemente cum ar fi: norme, reguli și principii de organizare respectiv funcționare ale unor organizații, obiective ale acestora, morale și acționale, aspecte comunicaționale (simboluri, imagini, semne, semnale, obiecte, gesturi, ș.a.).

Având în vedere nivelul cunoașterii în epocile îndepărtate și dificultățile legate de problematica instruirii oamenilor, s-a creat această oportunitate de a proiecta socialul prin inițiați, prin cunoscători în diferite domenii. Ca atare, „secretul” avea rol de cale către

cunoaștere, transformându-l pe om într-un inițiat al acesteia, mai mult, acesta a devenit un liant al construcției unor structuri (organizații) care funcționau și operau cu elemente specifice de morală, adevărate coduri de conduită, cu ritualuri, cu simboluri. Ele reprezentau adevărate insule ale cunoașterii într-o „mare a necunoașterii”, acționând ca autentice elemente de progres. Secretul despre care am amintit își are originea într-un trecut foarte îndepărtat, sensul și conținutul lui original fiind departe de ceea ce vehiculăm noi astăzi în materie de cunoaștere. Astfel, de la inițiatii din neolitic societatea a trecut la înțelepții culturilor primitive, cunoașterea ezoterică sedimentându-se în scrierile sfinte din India și China antică, în cele din Persia și Egipt. Pe nenumerate frunze de palmier, tăblițe din lut, papirusuri societatea ne-a transmis miturile popoarelor și științele secrete care apăreau periodic sub formă de simboluri. Problema ezoterismului în relația societate pe acțiuni cu cunoașterea prezintă mai multe aspecte de abordare, astfel:

- științele trebuie să fie ținute secrete deoarece o minoritate dorește să-și păstreze puterea, respectiv avantajele obținute în raport cu majoritatea;
- științele trebuie să rămână secrete din dorința „păzitorilor” lor de a nu fi vulgarizate ori diluate prin diseminare sau pentru a evita abuzarea de informațiile conținute de acestea;
- unele științe, respectiv cunoștințe, ca urmare a fenomenului de ezoterism, pur și simplu au dispărut în timp, deoarece puțini oameni au fost pregătiți să le recepteze, să le înțeleagă și să le utilizeze adecvat.

Așa se poate explica pierderea majorității comorilor științifice ale antichității.

Utilizând o metaforă în acest scop, este ca și cum un fluviu uriaș dispăre în nisip, pentru a curge mai departe doar în mici albi subterane, păzite de organizații secrete (rozicruciene, masonice, alchimiste, iluministe, ș.a.), dar neobservate de marile mase. Acesta este fundamentul pe care s-a construit și se dezvoltă comunicarea ezoterică, care dincolo de caracteristicile sale generale, proprii fenomenului comunicării, îmbracă numeroase aspecte specifice date de ezoterism. Desigur, nici ezoterismul nu are o exprimare compactă

și omogenă, construcția lui realizându-se printr-un ansamblu articulat al concepțiilor și mecanismelor de funcționare a organizațiilor de acest tip. Mai mult, ezoterismul include și procese care sunt specifice unor structuri sau domenii care în aparență nu aparțin ezoterului, dar care au elemente ce nu se oferă tuturor.

În acest mod, comunicarea ezoterică se circumscrie tuturor formelor de comunicare specifice structurilor și organizațiilor cu caracter ezoteric și celor cunoscute, dar care includ aspecte de ezoterism. În prima categorie ar putea fi inclusă comunicarea ritualică, care însă face trimitere și la fenomenele neezoterice ale cunoașterii, comunicarea masonică, comunicarea rozicruciană, comunicarea cabalică, comunicarea apocaliptică, comunicarea budistă, comunicarea hieratică, comunicarea specifică magiei (albă sau neagră) pe când în a doua categorie se poate include comunicarea religioasă (de exemplu, taina spovedaniei), comunicarea telepatică, ș.a.

3. COMUNICAREA RITUALICĂ CA DOMENIU AL COMUNICĂRII EZOTERICE

Există domenii ale socialului fundamentate pe un corpus mitic și dogmatic precum, și pe anumite practici de cult legate de credințe. Aceste domenii se circumscriu fenomenului religios, celui al ocultismului dar și celui al conferențelor, al frățiilor de diverse forme. Transpunerea în social a acestor fenomene se produce printr-o varietate de forme, îndeosebi de comunicare, care au ca rol construcția imaginilor lor, dar și transmiterea proceselor de interrelaționare dintre ele și social sau în interiorul lor.

Din această perspectivă riturile au un rol deosebit de semnificativ. Acestea trebuie considerate ca un ansamblu de conduită și de acte repetitive și codificate, de regulă solemne, de ordin verbal, gestual și postural, cu o puternică încărcătură simbolică, întemeiate pe credința în capacitatea de a acționa a unor ființe sau puteri sacre, cu care omul încearcă să comunice în scopul obținerii unei efecte anume. Cuvintele „rit” și „ordine” provin din aceeași rădăcină indo-europeană

vedica „*ṛta*”, „*ṛta*” care trimite la ordinea cosmică, la ordinea raporturilor dintre supra-natural și oameni și la ordinea umană.

Cuvântul latin „*ritus*” denumește ceea ce este rânduit, ceea ce trebuie făcut. El se apropie de sensul cuvântului „*ceremonie*”, provenit din sancrită „*kar*” = „*a face*”, „*môn*” = „*lucru*”, „*lucru făcut*”, „*lucrul sacru*” [12]. Tipologia riturilor îmbracă o mare varietate, varietate determinată de multitudinea criteriilor de clasificare luate în considerare. În general, se utilizează pentru clasificarea riturilor criterii cum sunt: criteriul etologic, criteriul evoluționist, criteriul psihosocial, criteriul religios, etc. Din această perspectivă se deosebesc rituri pozitive (rugăciunea, ofranda, sacrificiul), rituri negative (taburile, posturile, asceza), rituri de ispășire, rituri de purificare, rituri apotropaice (de apărare împotriva spiritelor rele), rituri de inversiune (încălcarea temporară îngăduită a normelor), rituri de conversiune, rituri de intimidare, de supunere, de liniștire, de transfer, de seducție etc.

Majoritatea riturilor aparțin mai multor categorii. De asemenea, unele dintre ele sunt simultan manuale, verbale, gestice sau de postură. În același timp, multe dintre rituri pe lângă semnificația specific nonprofană (religioasă, ocultă, inițiativă) include și o componentă profană. Din această perspectivă, raportul menționat este determinat de tipul de cultură, în care se manifestă ritul, de conținutul și destinația acestuia. Toate acestea reprezintă și aspecte comunicaționale de tip ritualic.

Abordarea ritului constituie un proces complex, care se desfășoară după o schemă algoritmică, acesta putând fi interpretat din numeroase puncte de vedere, astfel:

- ca secvență temporală de acțiuni. Astfel, spre exemplu, un rit de inițiere se constituie ca o succesiune de rituri sistematice elementare. Acest aranjament elimină din start improvisația comportamentală;
- ca ansamblu de roluri, în cadrul căreia participanții, în funcție de poziția lor se manifestă în consens cu un comportament stereotipizat. În funcționalitatea acestui ansamblu, ritul evidențiază relațiile interindividuale asimetrice, reciprocitatea rolurilor și împărtășirea unor idealuri comune. Manifestându-se în

consens cu existența profană, ritul sugerează ideea că deplină siguranță constă în respectarea ordinii puterilor, a codurilor de raporturi dintre nivelurile unei ierarhii în vârful căreia se găsește sacrul. Desigur, ritul nu reflectă ierarhia societății globale, ci numai pe cea a grupului care a instituit-o;

- ca structură teleologică a valorilor, ritul exprimă opțiunile primordiale ale unui grup, exprimate atât verbal (sub forma dezideratelor) cât și nonverbal, respectiv comportamentul (sub forma obiceiurilor etice și preferințelor colective);

- ca ansamblu de mijloace subordonate unor scopuri, exprimat prin faptul că în interiorul ritului sunt folosite și ordonate între ele diferite seturi de obiecte reale și de mijloace simbolice: un loc sanctuarizat (biserică, templu, sinagogă, moschee, etc), un moment anume al anului, lunii, zilei (Paștele, Ramadamul, miezul zilei, etc), obiecte cu caracter sacerdotal (cădelnița, sabia, rigla, ținuta specifică, gongul), gestică specifică (semnul crucii, brațele ridicate, îmbrățișarea fraternă, ș.a.), cuvinte specifice (rugăciuni, invocații, ș.a.), posturi/poziții (îngenunchere, prosternare, statul în picioare, ș.a.).

Toate aceste elemente sunt catalizatori ai imaginației și acțiunii:

- ca sistem de comunicare, ritul se prezintă ca un exercițiu de transmitere de mesaje conform unei retorici bine definite. Ritul are funcțiile pe care R. Jakobson le conferă limbajului, anume: denotativă (centrată pe mesaj), expresivă (centrată pe emițător), conativă (centrată pe receptor), fatică (centrată pe relația promovată de rit), estetică (centrată pe locul de desfășurare a ritului, stil, protocol, culori și simboluri utilizate), metalingvistică (centrată pe coduri, ritmuri, muzicalitate, gestică).

Ritul îndeamnă la o comunicare de tip ceremonial, festiv și ludic. Problematika funcțiilor riturilor este și ea extrem de complexă, ca urmare a diverselor puncte de vedere din care aceasta este abordată. Astfel, sunt specialiști potrivit cărora funcțiile riturilor constau în: instituire, menținere, întărire, închegare, diferențiere, transformare, reactivare, regenerare. Alți specialiști insistă asupra aspectului integrativ și identitar al riturilor, nuanțând faptul că acestea dau forță unei

culturi, delimitează rolurile sociale, structurează și diminuează comportamente, contribuie la instituirea unei autorități. Având în vedere aceste aspecte, pot fi evidențiate următoarele funcții, mai semnificative, ale riturilor:

- *funcția comunicatională*, în conformitate cu care riturile transmit informații, emoții, sentimente cu privire la semnificația conținutului, simbolisticii și scopurilor lor;
- *funcția de mediere și educațională*, potrivit căreia ritul reînnoiește și menține vie conștiința necesității lui, ca element de socializare și racordare la cerințele grupului;
- *funcția integrativă*, care evidențiază existența unor reguli și roluri, prin intermediul căreia ritul instituie o anumită ordine, întărind semnificația sa socială integratoare;
- *funcția ordonatoare a ritului* constă în legitimarea unei anumite ordini cosmice, a celei ritualice, ierarhizând rolurile participanților la activitățile cu caracter religios, inițiativ etc;
- *funcția securizantă*, care atenuează angoasa omului în fața unor situații nesigure;
- *funcția dinamizatoare*, care exprimă ideea de canalizare a emoțiilor, de reducere a tensiunilor, de mobilizare a participanților în spectrul acțiunii sociale pozitive.

Aspectele menționate evidențiază opinia potrivit căreia ritul reprezintă unul dintre tipurile de comunicare extrem de prezent în viața socială contemporană. Izvorâte din necesități de ordin spiritual și emoțional, riturile au o îndelungată istorie, ele diversificându-se și rafinându-se neîncetat. Societatea contemporană, surprinzător, nu înregistrează un recul al acestora, ci se pare că dimpotrivă sensul existenței lor este evolutiv, atât cantitativ cât și calitativ.

4. COMUNICAREA MASONICĂ – FORMĂ DE COMUNICARE RITUALICĂ

Originea francmasoneriei se pierde în negura timpului. Aceasta, în esența sa, este o mare formulă ritualică fundamentată pe acceptul deliberat în exercitarea ei de către inițiați.

Mulți autori de lucrări dedicate francmasoneriei îi atașează originea de existența regelui evreu Solomon sau chiar mai mult, de Adam. Marea majoritate, însă, o raportează la

civilizația vechiului Egipt. În acest sens pot fi menționați C.W. Leadbeater cu lucrarea „*Francmasoneria. Rituri și inițieri*”, John Jarker cu „*The Arcana Schools*” sau J. Ward cu „*Freemasonry and the Ancient Gods*” ș.a. Astfel, autorii menționați evidențiază faptul că există interesante desene ce reproduc basorelieful din vechiul Egipt și viniete din unele papirusuri, în special din „*Cartea Morților*” din care s-au păstrat numeroase texte ce argumentează această opinie. Sursele în cauză descriu templul egiptean, ce avea forma unui pătrat dublu, cu un altar central format din trei cuburi suprapuse pe care erau așezate cărțile sacre. La intrarea în templu se găseau două coloane: numele uneia însemna „*în putere*” iar a celeilalte „*a statornici*”. Tot aici se aflau întotdeauna doi paznici înarmați cu cuțite, cel de afară se numea „*Veghetorul*”, iar cel dinăuntru „*Crainicul*”.

Ritul de inițiere a celor care accedea în confreria templului era extrem de complex, iar la încălcarea regulilor acestuia i se tăia gâtul și i se smulgea inima, așa cum se arată în „*Cartea Morților*”. De asemenea, după cum se arată în papirusul Nesi-Amsu, trupul era tăiat în bucăți și apoi incinerat, iar cenușa împrăștiată în apa unui râu și în cele patru vânturi. Simbolistica utilizată, derularea ritului s-au perpetuat în timp, suferind o serie de modificări generate de influențele de cultură și civilizație ale diverselor etape istorice. Primul instrument de comunicare cu caracter ritualic, care a reprezentat un ghid în acest sens, l-a reprezentat potrivit lui Charles W. Leadbeater „*Cartea Morților*”, despre care făcea următoarea apreciere: „*Cartea Morților face parte dintr-un manual al cărui ansamblu era menit să servească drept ghid în planul astral; el conține o serie de instrucțiuni destinate atât defuncțiilor cât și inițiațiilor din regiunile inferioare ale acestui plan*”. Încă din acele timpuri ceremoniile masonice se prezentau în dubla lor semnificație, religioasă și inițiativă. Riturile promovate sunt pline de simboluri sau mai bine spus de semnificații, reprezentând reale instrumente de comunicare peste timp.

Având în vedere aceste aspecte, se pot evidenția principalele semnificații comunicative ritualice ale izvoarelor masonice de sorginte egipteană, astfel:

- aceste rituri, care simbolizau acțiunea, făceau să se înțeleagă înainte de toate felul în care Marele Arhitect a construit Universul, mișcărilor executate în Lojă, însuși planul acesteia, evidențiau unul dintre marile principii ce servesc drept bază universului. Comunicarea scrisă juca un rol relativ redus în acea perioadă, astfel că experiența, transmiterea orală constituiau principalele căi de perpetuare ritualică;

- forma cubică utilizată în construcția templului exprima conduita omului, ce trebuia să fie de o probitate absolută, de o puritate fizică, emoțională și mentală deosebită. De asemenea, se impune o dreptate și o justiție perfecte, bazate pe lege dar numai însoțite de bunătate și blândețe. Prin urmare, originea egipteană a masoneriei, a transmis peste timp „*un sistem moral voalat în alegorie și ilustrat prin simboluri*”, fundamentat pe fapte precise și legi naturale care se află deasupra oricărei îndoieli;

- tradiția masonică egipteană proiectează valori morale în cauză și după existența individului, considerând că dincolo de mormânt este supus acelorași legi morale ca și în viața cotidiană;

- ritul masonic de origine egipteană era profund religios, comunicând astfel prin presupunere relația dintre profan și inițiat, ierarhii și alaiuri divine comparabile cu cele lumești, adorații și devoțiune etc.

Dincolo de aceste elemente, masoneria egipteană veche era simultan inițiativă dar și administrativ-ierarhizată. Astfel, în urmă cu patru mii de ani, conducerea guvernamentală egipteană își avea sediul în sânul Misterelor. Egiptul era împărțit în patruzeci și două de nome, fiecare condusă de un nomah (guvernator). Acesta era și Maestrul Lojii principale a nomei. Există de asemenea o Mare Lojă reunind toți nomahii și al cărei Mare Maestru era Faraonul. Această mare Lojă își avea reședința la Memphis. Faraonul își comunica intențiile în Lojă și asculta părerea nomahilor înainte de a lua o decizie importantă. Problemele secundare erau rezolvate de către un comitet executiv al Marii Loji, prezidat de către faraon. Această influență politică și religioasă generează dubla fizionomie a vechii masonerii egiptene.

Un alt aspect la care ne putem referi, când abordăm problematica comunicării ritualice a masoneriei vechiului Egipt, o reprezintă relațiile intramasonice. Astfel, membrii unei loji erau uniți printr-un profund sentiment de fraternitate, aspect care se regăsește și în lojiile contemporane. Toți se simțeau uniți prin cea mai sacră dintre legături, nu doar ca părți ale unuia și aceluiasi organism, ci și ca adevărați colaboratori ai lui Dumnezeu însuși. Ritualul îndeplinit de către Marile Loji se numea „*Construirea templului lui Amon*” și acesta includea toate problemele pe care le-am abordat.

„*Doctrina misterelor*”, cum era cunoscută masoneria egipteană, a fost riguros păzită în Egipt, iar o persoană care nu era de origine egipteană, nu putea avea acces la asemenea taine. Singurul care a spart această barieră a fost Moise, care, după cum se spune în Biblie, a dobândit „*toată înțelepciunea egiptenilor*”.

La rândul său, el a transmis această acumulare, pe linie sacerdotală evreiască, în mod nealterat, până în timpul lui David și Solomon. Desigur, nu numai Moise a fost un inițiat, însă el a fost cel care a impus o linie masonică ce s-a transmis până în zilele noastre, într-o formă ritualică aproape perfect conservată.

Solomon a fost cel care a iudaizat masoneria, lucru ce a permis dispersia acesteia în întreaga lume, odată cu diaspora evreiască. Construind templul, Solomon a urmat un plan masonic, făcând din el un centru de simbolism și de lucrare masonică. Procedând la iudaizarea ritualului masonic egiptean, Solomon a modificat sensul primordial al acestuia. Cu alte cuvinte, am putea aprecia că, Solomon a fost un revoluționar în domeniul masonic. Diseminarea masoneriei iudaice a evidențiat ideea că în masonerie n-a existat o linie ortodoxă unică.

Ritul masonic, așa cum a ajuns în zilele noastre, este strâns legat de lumea cosmică. Potrivit sensului inițial al ritului, Loja reprezintă universul, ea însăși se întinde în plan spațial, de la est la vest, de la nord la sud, de la zenit până în miezul Pământului, având ca dimensiuni lungimea, lățimea și înălțimea. Templul masonic, prin excelență, este un simbol, în întregul său, reprezentând totodată o diversitate de simboluri prin detaliile sale.

Acesta este cu adevărat un real instrument de comunicare. Formele geometrice utilizate prezentau la rândul lor o mare încărcătură simbolică. Astfel, ritualul masonic evidențiază simbolistica cercului, a liniei, a punctului. În tradiția egipteană cercul reprezenta ecuatorul. Ulterior, acesta a fost identificat cu perfecțiunea, iubirea de Dumnezeu, iar liniile exactitatea, datoria, precizia.

Colonada templului își evidențiază și ea semnificațiile. Cele trei coloane centrale, realizate în stil doric, ionic și corintic își dezvăluie intenția comunicațională. Coloana dorică simbolizează un om adult și musculos, în timp ce coloana ionică amintește grația unei femei frumoase. Coloana corintică este, de departe, cea mai frumoasă, simbolizând frumusețea naturală a acantului.

Din perspectivă masonică ele simbolizează puterea, frumusețea și înțelepciunea ca tripod al existenței și funcționalității lumii fizice și cele spirituale. Coloanele pridvorului semnifică stelele polare, a Nordului și a Sudului. Inițial, potrivit ritualului egiptean sau numit coloanele lui Horus și Seth, primul nume semnificând „în forță”, iar al doilea „a statornici”, reunirea lor fiind considerată o emblemă a stabilității. Iudaizarea ritului a condus la modificarea numelor acestora, dar nu și a sensului existenței lor. Decorarea templului lojii cuprinde ornamentele, accesoriile și însemnele. Ornamentele constau în mozaicul pardoselii, reprezentând spiritul și materia, marginea dantelată și steaua strălucitoare cu șase colțuri. În multe loji, steaua are cinci colțuri. Steaua strălucitoare cu cinci colțuri sau pentagrama reprezintă unul dintre pantaclurile cele mai renumite și mai complete ce pot fi imaginate. Sensurile sale sunt multiple dar toate se alătură ideii primordiale a unirii Tetradei și Unității. Această figură desemnează mai ales omul: punctul superior reprezintă capul, iar cele patru colțuri, membrele.

Acest pantaclu poate fi considerat, de asemenea, imaginea simbolică a celor cinci simțuri. Pentagrama cu vârful în sus indică omul la care voința (capul) conduce pasiunile (membrele). Ideea fiind reprezentată de 3, iar materia de 2, este posibil ca prin descompunerea pentagramei să se sugereze această

dominare a Materiei de către Spirit. Pentagrama cu capul în jos reprezintă omul pasiv a cărui voință este dominată de pasiuni, este omul care își lasă voința subjugată de spiritele rele, este mediumul. În această situație, pentagrama indică materializarea spiritului. Prin urmare, pentagrama poate reprezenta binele sau răul, în funcție de poziția în care este așezată și, de aceea, ea reprezintă simbolul omului, al microcosmosului capabil să facă binele sau răul în funcție de voința sa. Accesoriile cuprind Cărțile Cunoașterii Sacre, echerul și compasul. Existența celor trei accesorii comunică faptul că orice adunare a lojii este regulamentară. Cărțile Cunoașterii Sacre sunt destinate luminării minții, inițiaților, echerul pentru măsurarea faptelor acestora, iar compasul pentru menținerea relațiilor cu lumea profană în limitele prescrise. Cărțile Cunoașterii Sacre includ Biblia, Coranul, Zend-Avesta, Shastea, Rig-Veda, ș.a. Ca producție scrisă Biblia este o producție a cunoașterii sacre de tip iudaic. Existența ei este strâns legată de evoluția ritului masonic, de transferul acestuia din lumea egipteană în cea iudaică. Evreii știau să scrie din vremuri foarte îndepărtate, chiar înainte de Moise. De altfel, scrierea, redactarea și conservarea textelor ocupa un loc fundamental în cultura vechilor evrei, încă din mileniul al III-lea î.Cr.

Este o poruncă a lui Dumnezeu și, de asemenea o poruncă a marilor profeți și învățători ai lui Israel. Astfel, Domnul îi poruncește lui Ieremia: „să nu lași nici un cuvânt [nescris]” (Ieremia 26;2), de asemenea Moise le spunea israeliților: „să nu adăugați nimic la ce vă poruncesc eu, nici să lăsați ceva din ele; păziți poruncile Domnului Dumnezeului vostru pe care vi le spun eu astăzi” (Deuteronom 4,2). În cultura vechilor evrei textul scris avea girul lui Dumnezeu. Urmașii lui Avraam credeau în revelația scrisă, după poruncă divină. În același sens, în Ieșirea (17;4) se poate citi: „Atunci a zis Domnul către Moise”: „«Scrie acestea în carte spre pomenire [...]», iar mai departe (34; 27): „și a mai zis Domnul către Moise”: «scrie-ți cuvintele acestea, căci pe cuvintele acestea închei eu legământ cu tine și cu Israel!»”. Astfel de îndemnuri se pot regăsi în

Numerii (33;2) și în Deuteronom (28;58 și 61/29; 20 și 27/30;10/31; 9-13, 19,22 și 24-26). De asemenea, și după Moise, profeții au continuat operațiunea de înregistrare în scris a istoriei poporului lui Israel. Semnificative în acest sens sunt cuvintele Domnului din Isaia (30;8): „Acum du-te scrie acestea pe o tablă și trece-le într-o carte, ca să fie pentru mai târziu mărturie veșnică”.

Fără a mai intra în alte detalii, trebuie totuși subliniat faptul că fundamentul sacru se regăsește în vechiul Testament, mai precis în Cartea 1 Regi/3 Regi cap. 5-8.

Aceste capitole descriu zidirea, alcătuirea și sfințirea Templului lui Solomon. Tot aici se relatează despre sosirea meșterului Hiram și despre lucrările pe care el le-a executat.

„Și a trimis regele Solomon și a luat pe meșterul Hiram din Tir. Acesta era fiul unei văduve din semniția lui Neftali. Tatăl lui, un tiran, era arămar; era și Hiram plin de pricepere, cu meșteșug și cu știință de a face orice lucru din aramă. Și a venit la regele Solomon și a făcut tot felul de lucruri” (1 Regi/3 Regi, 7; 13-14). Mai departe, versetele 15-22 descriu turnarea coloanelor Jakin și Boaz, două elemente esențiale în alcătuirea lojii masonice. Cu alte cuvinte, prin aceste consemnări masoneria își face intrarea în comunicarea scrisă. Același lucru îl putem spune și despre cartea 2 Cronici / 2 Paralipomena, în capitolele 2-7, care descriu zidirea, alcătuirea și sfințirea Templului lui Solomon. În tradiția masonică, Hiram rămâne personajul cel mai important, marele maestru, ucis pentru că a respectat regula secretului meseriei, astfel spus o normă specifică unui ritual vechi cu profunde semnificații profesionale.

Dincolo de acest aspect, se evidențiază latura simbolică a atitudinii acestuia privind promovarea perfecțiunii și condamnarea invidiei, egoismului și lăcomiei.

Aglutinând toate aceste elemente și desigur și altele, se poate aprecia că masoneria se fundamentează pe un extins ansamblu ritualic, încărcat de o bogată simbolistică. În acest

sens, ritul masonic se constituie ca o succesiune înlănțuită de acțiuni, include un ansamblu de roluri, proiectează anumite finalități. Totodată, ritul masonic posedă o serie de funcții, caracteristice fenomenelor ritualice, indiferent de specificul lor, cum sunt: funcția comunicațională, cea de mediere și educațională, integrativă, ordonatoare, securizantă, dinamizatoare, ș.a.

Din această perspectivă, trebuie menționat faptul că prin însăși esența sa ritul masonic reprezintă un amplu și complex proces de comunicare, un proces care se înscrie în domeniul specific al comunicării ritualice.

BIBLIOGRAFIE

1. Siliamy, N., *Dicționar de psihologie*, Edit. Univers Enciclopedic, București, 1998;
2. Didier, J., *Larouse. Dicționar de filosofie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
3. Osgood, Ch.E., *A vocabulary for talking about communication*, Oxford University, 1968;
4. Shannon, C., Weaver, W., *The mathematical theory of communication*, 1949;
5. Baron, R., *Behavior in organization*, Allyn and Bacon Inc., New York, 1983;
6. Hybles, S., Weaver, R., *Communicating effectively*, Random House, New York, 1986;
7. De Vito, J., *Human communication. The basic course*, Harper & Row Inc., New York, 1988;
8. * * * *Webster's Unabridged Dictionary*, Random House Inc., New York, 1998;
9. * * * *Le petit Larousse en couleur*, Rue du Montparnasse, Paris, 1995;
10. Colectiv, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, Editura Polirom, Iași, 2001;
11. Breban, V., *Dicționarul General al Limbii Române*, Editura Enciclopedică, București, 1992.
12. Rivière, C., *Le Rités profaines*, Paris, P.U.F., 1995.